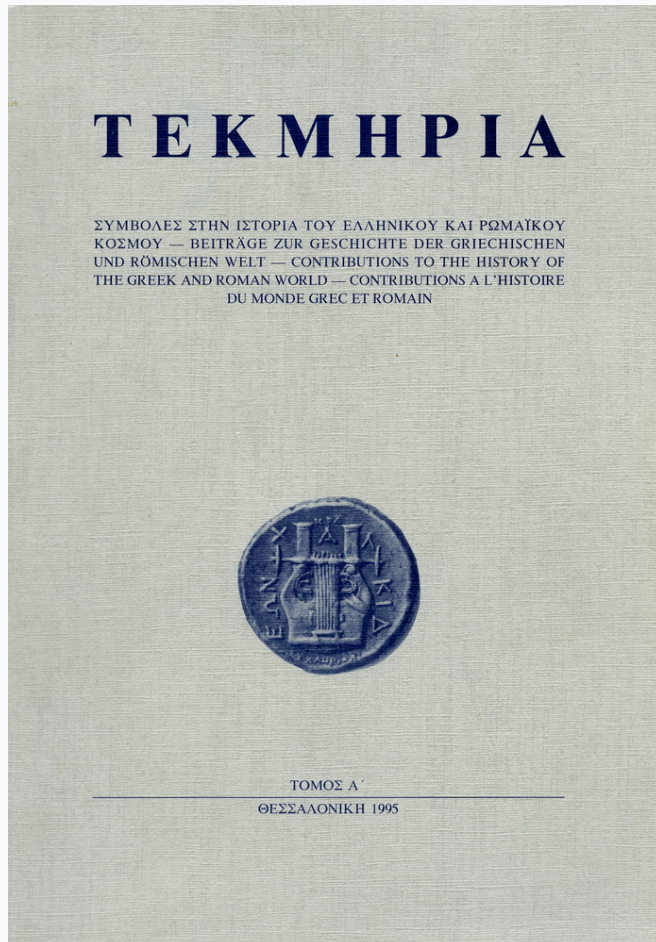

Tekmeria

Vol 1 (1995)

Ἡ φόρμουλα χρονολόγησης τῆς SGDI, 1895
ἐπιγραφῆς

A. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ

doi: [10.12681/tekmeria.95](https://doi.org/10.12681/tekmeria.95)

To cite this article:

ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ Α. (1995). Ἡ φόρμουλα χρονολόγησης τῆς SGDI, 1895 ἐπιγραφῆς. *Tekmeria*, 1, 38–46.
<https://doi.org/10.12681/tekmeria.95>

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ

Η ΦΟΡΜΟΥΛΑ ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΗΣ SGDI, 1895 ΕΠΙΓΡΑΦΗΣ

Τό καλοκαίρι τοῦ 155 π.Χ. ἕνας Ἡρακλειώτης (*Πολέμαρχος Φύσκου*) ἀπελευθερώνει στούς Δελφούς μέ σύμφωνη γνώμη καί τῶν παιδιῶν του (*Λέωνος καί Λανίκας*) δυό δούλους (τή *Δωρίδα*, τὸ γένος *Θραϊσαν* καί τὸν υἱὸν αὐτῆς, ὦν ὄνομα *Ἀπολλόδωρος*, τὸ γένος *ἐνδογ[ε]νῆ*). Τὴν ἀπελευθερωτικὴ πρᾶξη, πού ἔχει τὸ τυπικὸ μιᾶς συνήθους *πράσεως ἐπ' ἐλευθερίαι τῶι Ἀπόλλωνι τῶι Πυθίωι*, διασώζει ἡ SGDI, 1895 ἐπιγραφή, ἀναγραμμένη μαζί μέ ἄλλες παρόμοιες ἀπελευθερωτικὲς πράξεις στὴ νότια πλευρὰ τοῦ πολυγωνικοῦ τείχους τῶν Δελφῶν.

Ἡ φόρμουλα χρονολόγησής της προτάσσεται καί, ὅπως συνηθίζεται στίς περιπτώσεις πού ὁ ἀπελευθερωτὴς εἶναι ἀλλοδαπός, περιλαμβάνει παράλληλη ἀναφορὰ ἐπώνυμου ἄρχοντα καί μήνα τόσο τῆς πατρίδας τοῦ ἀπελευθερωτῆ ὅσο καί τῆς πόλης τῶν Δελφῶν, ὅπου ἔλαβε χώραν ἡ ἀπελευθέρωση, ἔχει δέ δημοσιευτεῖ μεταγραμμένη ὡς ἑξῆς:

*Ἄρχοντος ἐμὴν Ἡρακλεία Ἀριστοβούλου Πάτρωνος Θεοδώρου
μηνός Ἡάτου, ἐν Δελφο(ῖ)ς δ[έ] ἄρχοντος | Ἡρως τοῦ Πλείστωνος
μηνός Ἰλαίου, ... κτλ.*

Ἡ δελφικὴ ἀντιστοιχία, ἀντισταθμίζοντας τὴν ἄγνοιά μας γιὰ τὰ χρονολογικὰ δεδομένα τοῦ πρώτου σκέλους τῆς φόρμουλας, ἐπιτρέπει τὴν ἀκριβῆ χρονολόγησιν τῆς ἐπιγραφῆς: Ὁ Ἡρως Πλείστωνος διετέλεσε ἄρχων στούς Δελφούς τὸ 156-155¹ καί ὁ Ἰλαῖος, τελευταῖος μῆνας τοῦ δελφικοῦ μηνολογίου, ἀντιστοιχεῖ στὸν Ἰούνιο-Ἰούλιο.² Στὸ πρόβλημα πού συνιστᾶ, ὡστόσο, ἡ «ἀναρθρη» παράταξη τῶν τριῶν ἀσύνδετων γενικῶν (*Ἀριστοβούλου Πάτρωνος Θεοδώρου*) μετὰ τὸν βέβαιον ἐνικό ἄρχοντα στό πρῶτον σκέλος τῆς φόρμουλας δέν ἔχει δοθεῖ, ὅσο ξέρον, ικανοποιητικὴ ἀπάντησις.

Ὁ J. Baupack πιστεύοντας πῶς πρόκειται γιὰ ἕνα πρόσωπον,³ τὸν Ἀριστόβουλον, γιὸ τοῦ Πάτρωνος καί ἐγγονὸ τοῦ Θεοδώρου, σχολιάζει: «Die Bestimmung eines Mannes durch 2 Vorfahren ist in Delphi nicht üblich, anders in Ἡράκλεια ἢ ἐν Τραχῖνι».⁴ Μέ τὸ σχόλιον αὐτὸ ἐντούτοις παρακάμπτει τὸν σκόπελον, μεταθέτοντας στὴν οὐσία τὸ πρόβλημα ἀπὸ τοὺς Δελφούς στὴν Ἡράκλεια. Διότι «die Bestimmung ... durch 2 Vorfahren», μολονότι ἀσυνή-

1. Βλ. G. Daux, *Chronologie delphique*, FD III, fasc. hors série, Paris 1943 [στό ἐξῆς CD], L 43.

2. Βλ. E. Bischoff, «Kalender», RE X 2 [1919], 1589.

3. Πβ. RE II 1, [1895], 907, s.v. «Aristobulos», 3.

4. SGDI, 1895, σημ.

θης στους Δελφούς, δέν εἶναι αὐτὴ καθαυτὴ προβληματική: θά ἦταν πράγματι ἀπόλυτα κατανοητὴ μιά ὑποθετικὴ διατύπωση «Ἀριστοβούλου τοῦ Πάτρωνος τοῦ Θεοδώρου», ἔστω καί ἂν ἀποτελοῦσε τὸ μοναδικὸ παράδειγμα στους Δελφούς. Ἀντίθετα, εἶναι ἡ ἀπουσία τῶν ἄρθρων πού δημιουργεῖ τὸ πρόβλημα, ὄχι μονάχα στους Δελφούς ἀλλὰ καί στήν Ἡράκλεια τήν ἐν Τραχίνοι καί σέ κάθε «Ἡράκλεια».

Μέ αὐτό, προφανῶς, τὸ σκεπτικὸ ὁ G. Daux⁵ ὑποθέτει πῶς οἱ τρεῖς γενικές ἀντιπροσωπεύουν τρία διαφορετικὰ πρόσωπα (τρεῖς δηλ. ἄρχοντες τῶν Ἡρακλειωτῶν). Ἡ ἄποψη αὐτὴ, πού ἐπιλύει φαινομενικά τὸ πρόβλημα μέ τὴ χρήση κομμάτων («Ἀριστοβούλου, Πάτρωνος, Θεοδώρου»), προσκροῦει ὡστόσο στό —κατὰ διαβεβαίωση καί τοῦ ἴδιου τοῦ ἐκφραστῆ τῆς— ἀναμφισβήτητο ἄρχοντος. Θά μποροῦσε, βέβαια, νά ἀποδώσει κανεὶς τὴ συντακτικὴ αὐτὴ ἀνακολουθία στήν πάντοτε πρόχειρη λύση τῆς ἀπροσεξίας τοῦ χαρακτήρη ἢ οὐσία ὅμως ἔγκειται ἄλλοῦ. Μιά τέτοια ἄποψη προϋποθέτει τὴν ὑπαρξὴ τριῶν ἐπώνυμων ἀρχόντων στήν Ἡράκλεια, κι αὐτὸ ἀποτελεῖ μιά ἀμφισβητήσιμη καί ἐν πάσῃ περιπτώσει ἀνεπιβεβαίωτη ὡς τῶρα ὑπόθεση. Τόσο ἡ ἄποψη τοῦ Daux ὅσο καί ἐκεῖνη τοῦ Baupack ὀδηγοῦν νομίζω σέ ἀδιέξοδο. Ἡ λύση πρέπει νά ἀναζητηθεῖ σέ μιά ἄλλη, ἐντελῶς διαφορετικὴ, κατεύθυνση.

Ἐπάρχει, πράγματι, μιά ἀκόμη πτυχή τοῦ προβλήματος στήν ὁποία δέν δόθηκε ἡ δέουσα προσοχή. Ἡ *SGDI*, 1895 εἶναι χαραγμένη κάτω ἀπὸ μιά ἀνάλογη ἀπελευθερωτικὴ πράξη τέσσερις περίπου μῆνες προγενέστερῆ τῆς, τὴν *SGDI*, 1894,⁶ ἢ ὁποία ἐμφανίζεται ὡς ἑλλιπής κατὰ τοὺς δύο τελευταίους στίχους.⁷ Οἱ στίχοι αὐτοὶ περιεῖχαν τὰ ὀνόματα τῶν μαρτύρων. Εἶναι λοιπὸν πολὺ πιθανὸν τὰ δύο ἀπὸ τὰ τρία προβληματικὰ ὀνόματα τοῦ στ. 1 τῆς *SGDI*, 1895 νά ἀνήκουν στήν πραγματικὴ στόν τελευταῖο στίχο τῆς προηγούμενης ἐπιγραφῆς. Καί γιὰ νά μὴ μακρηγοροῦμε: πιστεύω πῶς ὁ Ἀριστόβουλος Πάτρωνος δέν ἔχει καμιά σχέση μέ τὴν *SGDI*, 1895, ἀλλὰ εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς μάρτυρες τῆς *SGDI*, 1894, μολονότι δέν εἶμαι σέ θέση νά ξέρω χωρίς προηγούμενο ἔλεγχο τῆς πέτρας πῶς ἔχει ἐμφιλοχωρήσει τὸ ὄνομά του στήν ἐπόμενη ἐπιγραφῆ. Μιά αὐτοψία θά ἦταν ἐν προκειμένῳ ἀρκετὰ διαφωτιστικὴ.

Μιά τέτοια ὑπόθεση θά ἦταν ἀναμφίβολα ἐξαιρετικὰ τολμηρὴ, καί ἡ ὑποστήριξή τῆς ὀπωκὸδήποτε δύσκολη, ἂν δέν συνέβαινε —κατὰ εὐτυχῆ ὁμολογουμένως συγκυρία— ὁ ἐν λόγῳ Ἀριστόβουλος Πάτρωνος νά εἶναι μιά πάρα

5. *Delphes au IIe et au Ier siècle*, Paris 1936, [στό ἐξῆς *Delphes*], 646 καί σημ. 3.

6. Γιὰ τὴ διάταξη τῶν κειμένων στήν πέτρα βλ. σχεδιάγραμμα τοῦ Daux, *Delphes*, 125.

7. Βλ. *SGDI*, 1894, σημ.: «Die folgenden 2 vorgezogenen Linien, also 12 u. 13, blieben unausgefüllt».

πολύ γνωστή προσωπικότητα τῶν Δελφῶν τῶν μέσων τοῦ 2ου π.Χ. αἰώνα. Ὑπῆρξε γόνος μιᾶς ἐπιφανοῦς οἰκογένειας, τὴν παρουσία τῆς ὁποίας μποροῦμε νὰ παρακολουθήσουμε ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 4ου αἰώνα ὡς τὰ χρόνια περὶ τοῦ τῆς γέννησης τοῦ Χριστοῦ. Πολλὰ μέλη τῆς διετελέσαν κατ' ἐπανάληψη βουλευταὶ ἀλλὰ καὶ ἐπώνυμοι ἄρχοντες τῶν Δελφῶν, ἀναφέρονται δὲ ἀρκετὰ συχνὰ σὲ δελφικὲς ἀπελευθερωτικὲς πράξεις ὡς ἀπελευθερωταί, βεβαιωτῆρες καί, κυρίως, ὡς μάρτυρες κατὰ τοὺς δύο τελευταίους προχριστιανικοὺς αἰῶνες.

Ὅσο μποροῦμε νὰ ξέρουμε ἀπὸ τὸ δελφικὸ ἐπιγραφικὸ ὕλικό, ὁ Ἄριστοβούλος Πάτρωνος διετελέσε βουλευτὴς γιὰ πρώτη φορά τὴν α' ἑξάμηνον ἄρχοντας Ἦρως τοῦ Πλείσιωνος, τὴν ἴδια δηλ. δελφικὴ χρονιά μέ τις δύο ἐπιγραφές πού μᾶς ἀπασχολοῦν: εἶναι ἔτσι αὐταπόδεικτα σύγχρονός τους. Ὑπῆρξε ἐπίσης βουλευτὴς γιὰ δευτέρη φορά λίγα χρόνια ἀργότερα, τὴν α' ἑξάμηνον ἄρχοντας Θρασυκλῆος τοῦ Πραξία,⁸ μάρτυς σὲ πολλές ἄλλες ἀπελευθερωτικὲς πράξεις,⁹ ἀλλὰ καὶ βεβαιωτὴρ δύο τουλάχιστον φορές.¹⁰

Ἄς δοῦμε ἐν συντομία τὰ κυριότερα μέλη τῆς οἰκογένειας τοῦ Ἄριστοβούλου, τουλάχιστον ὅσα εἶναι δυνατόν νὰ ἐντοπίσει ἀβίαστα μιὰ ὄχι ἐξαντλητικὴ προσωπογραφικὴ ἔρευνα:

Ἐνας ἀδελφός του, κατὰ πάσα πιθανότητα ὁ πρεσβύτερος, ἦταν ὁ Ἰατάδας Πάτρωνος, πού χρημάτισε τρεῖς φορές βουλευτὴς,¹¹ προστάτας τῶν δαμοργῶν,¹² ἀναφέρεται δὲ ὡς ἀπελευθερωτῆς, βεβαιωτὴρ καὶ πολὺ συχνὰ μάρτυς ἀπελευθερωτικῶν πράξεων. Κατὰ σύμπτωση μάλιστα ἀναφέρεται πρῶτος μεταξὺ τῶν ἰδιωτῶν μαρτύρων καὶ τῆς *SGDI*, 1895 ἐπιγραφῆς.

Ἐνας δευτέρος ἀδελφός του, ὁ Εὐάγγελος Πάτρωνος, ὑπῆρξε μέλος τριμελοῦς πρεσβείας τῶν Δελφῶν στὴν Ἡράκλεια καὶ στὴν Ὑπάτη,¹³ στὴν τελευταία μάλιστα καὶ γιὰ δευτέρη φορά λίγα χρόνια ἀργότερα.¹⁴ Καὶ ὁ Εὐάγγελος ἐμφανίζεται συχνὰ ὡς ἀπελευθερωτῆς, βεβαιωτὴρ καὶ μάρτυς σὲ ἀπελευθερωτικὲς πράξεις τῶν μέσων τοῦ αἰώνα, ἐνίοτε μαζί μέ τὸν Ἰατάδα¹⁵ ἢ

8. *CD*, L 53.

9. *SGDI*, 2052 (ἄ. Ἀνδρονίκου: *CD*, L 38)· 1904· 1935· *FD III* 2, 229· *FD III* 3, 14 (ἄ. Ἦρως: *CD*, L 43)· *SGDI*, 1760 (ἄ. Φιλοκράτες τοῦ Ξένωνος: *CD*, L 45)· 1703· 2270· 2285· *FD III* 3, 5· 10· 20· 22· 23· 31· 32 (ἄ. Θρασυκλῆος: *CD*, L 53) καὶ πιθανότατα *FD III* 6, 78 (ἄ. Νικοδάμου: *CD*, L 86).

10. *FD III* 3, 6 (ἄ. Μενεστράτου: *CD*, L 37) καὶ *FD III* 3, 28 (ἄ. Ἀμφιστράτου: *CD*, L 39).

11. *CD*, L 33· L 39 καὶ L 47.

12. *SGDI*, 2189 (ἄ. Δαμοστράτου: *CD*, L 48)· πβ. G. Daux, *Delphes*, 432-3.

13. *FD III* 4, 174 καὶ 428 Π ἀντίστοιχα (ἄ. Κλεοδάμου: *CD*, L 58).

14. *BCH*, 83 (1959) 478, ἀρ. 9 (ἄ. Ὑβρία: *CD*, L 74).

15. Ἀ.χ. *SGDI*, 1721· 1781· 1892· 2281 καὶ σημ.· *FD III* 3, 13.

τόν Ἀριστόβουλο.¹⁶

Δύο γιοί τοῦ Ἀριστοβοῦλου, ὁ Πάτρων Ἀριστοβοῦλου¹⁷ καί ὁ Ξένων Ἀριστοβοῦλου,¹⁸ ἀναδείχτηκαν ἐπώνυμοι ἄρχοντες τῶν Δελφῶν καί χρημάτισαν κατ' ἐπανάληψιν βουλευταί στό β' μισό τοῦ 2ου αἰώνα.

Ἐνας δισέγγονός του, ὁ Πάτρων Ἀριστοβοῦλου, διετέλεσε βουλευτής¹⁹ καί ἐπώνυμος ἄρχων²⁰ στά μέσα περίπου τοῦ 1ου αἰώνα.

Ἀλλά καί ἀπό τοὺς κατιόντες τοῦ Ἰατάδα τοῦ Πάτρωνος χρημάτισαν ἐπανειλημμένα βουλευταί οἱ γιοί του Πάτρων Ἰατάδα²¹ καί Φίλων Ἰατάδα,²² ὁ ὁμώνυμος ἐγγονός του Ἰατάδας Πάτρωνος,²³ οἱ δισέγγονοί του Πάτρων Ἰατάδα²⁴ καί Στράτων Ἰατάδα.²⁵ Ὁ Στράτων διετέλεσε καί ἐπώνυμος ἄρχων λίγο πρὶν ἀπό τά μέσα τοῦ 1ου αἰώνα. Γιός τοῦ τελευταίου ἴσως εἶναι καί ὁ Φίλων Στράτωνος πού ἐμφανίζεται ὡς ἀπελευθερωτής γύρω στά χρόνια τῆς γέννησής τοῦ Χριστοῦ.²⁶

Πατέρας τοῦ Ἀριστοβοῦλου, τοῦ Ἰατάδα καί τοῦ Εὐαγγέλου, γιά νά περάσουμε καί στοὺς ἀνιόντες, πρέπει νά εἶναι ὁ Πάτρων Ἰατάδα²⁷ πού ἀναφέρεται, συνήθως χωρὶς τό πατρώνυμό του, ὡς μάρτυς σέ ἀπελευθερωτικές πράξεις τοῦ α' μισοῦ τοῦ 2ου αἰώνα καί πού κατὰ πάσα πιθανότητα ταυτίζεται μέ τόν ὁμώνυμο βουλευτή τῶν ἄρχων τοῦ αἰώνα.²⁸

Πατέρας αὐτοῦ τοῦ Πάτρωνος καί παππούς τοῦ Ἀριστοβοῦλου εἶναι προφανῶς ὁ Ἰατάδας Πάτρωνος, γνωστός ὡς ἀπελευθερωτής,²⁹ βεβαιωτήρ³⁰ καί μάρτυς³¹ σέ ἀπελευθερωτικές πράξεις τῆς 1ης δεκαετίας τοῦ 2ου αἰώνα, ὁ ὁποῖος πρέπει νά ταυτίζεται μέ τόν ὁμώνυμο βουλευτή τοῦ τέλους τοῦ 3ου - ἄρχων 2ου αἰώνα.³² Παππούς αὐτοῦ τοῦ Ἰατάδα πρέπει νά εἶναι ὁ ὁμώνυμος

16. Λ.χ. *SGDI*, 1904.

17. *CD*, L 89 (ἄρχων)· L 72 (γραμματεὺς) καί L 78 (βουλευτής).

18. *CD*, L 88 (ἄρχων)· L 63· L 77 καί L 83 (βουλευτής).

19. *CD*, M 19· πβ. M 16.

20. *CD*, M 46.

21. *CD*, L 61 (γραμματεὺς)· L 65 καί L 72.

22. *CD*, L 69 καί L 71.

23. *CD*, L 99 καί M 6.

24. *CD*, M 19· πβ. M 16.

25. *CD*, M 16 καί M 18.

26. *SGDI*, 2156· 2157· 2323.

27. *SGDI*, 1909· 1815 κ.ἀ.

28. *SGDI*, 2074 (ἄ. Ὁρθαίου: *CD*, L 1).

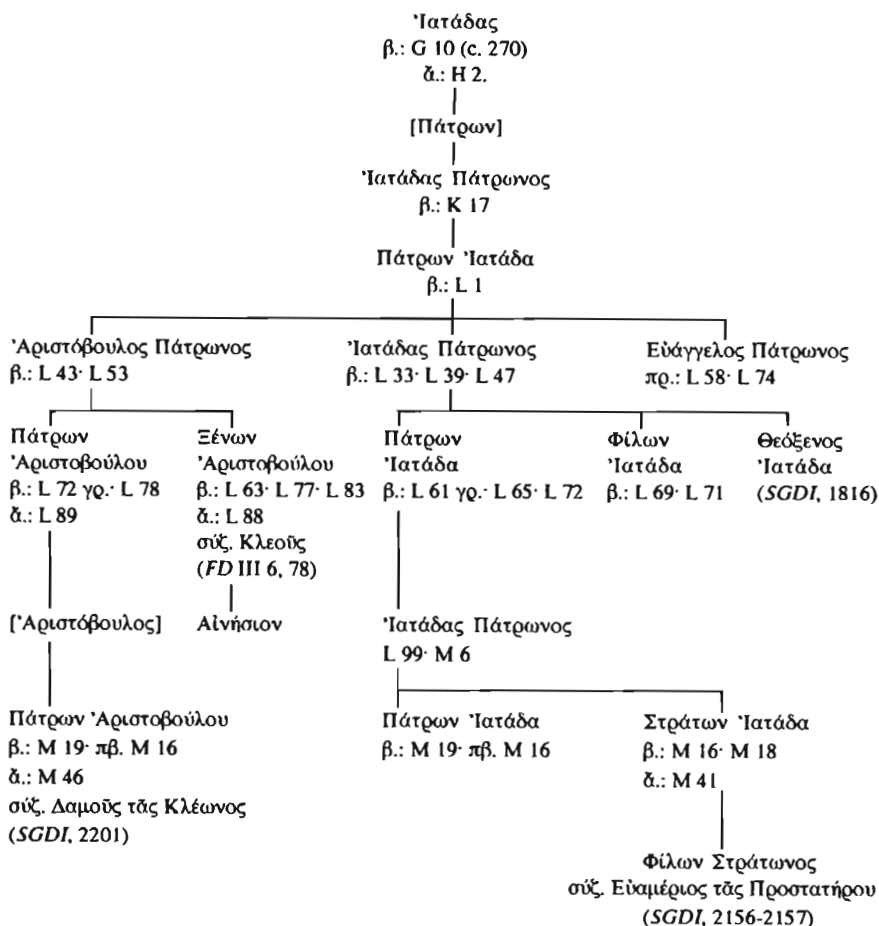
29. *SGDI*, 2118.

30. *SGDI*, 2119.

31. *SGDI*, 1994· 2042· 2120.

32. *CD*, K 17 (ἄ. Φιλαϊτώλου).

νυμος ἐπώνυμος ἄρχων τοῦ 3ου αἰώνα,³³ πού διετέλεσε καί βουλευτής γύρω στά 270 π.Χ.³⁴ Οἱ παλαιότερες ἀναφορές τῶν ὀνομάτων Πάτρων καί Ἰατάδας ἀνάγονται στό β' μισό τοῦ 4ου αἰώνα, ὅποτε ἐμφανίζονται ὡς βουλευταί τῶν Δελφῶν οἱ: Πάτρων,³⁵ Χηρίας Ἰατάδα,³⁶ Παλαῖος Πάτρινος,³⁷ Πάτρων Θρασέα³⁸ καί Πάτρων.³⁹ Τό στέμμα τῆς οἰκογένειας ἀπό τόν 3ο τουλάχιστον αἰώνα ἔχει στίς γενικές του γραμμές ὡς ἑξῆς:

33. CD, H 2.

34. CD, G 10 (ἄ. Θεσσαλόου).

35. CD, C 21 (ἄ. Δίωνος).

36. CD, C 27 (ἄ. Χαριξένου).

37. CD, D 5 (ἄ. Κλεοβούλου).

38. CD, D 6 (ἄ. Μεναίχμου).

39. CD, D 7 (ἄ. Θοινίωτος).

Μετά ἀπό αὐτή τήν ἀναγκαία παρέκβαση, πού ἀποσκοποῦσε στό νά ἀποδώσει τά τῶν Δελφῶν τοῖς Δελφοῖς, ἄς ἐπιστρέψουμε στή *SGDI*, 1895 καί στό πρόβλημα τοῦ Ἰου στίχου τῆς γιά νά δοῦμε τά πράγματα —μέ καθαρότερο τή φορά αὐτή μάτι— ἀπό τήν πλευρά τῶν Ἑρακλειωτῶν.

Μέ τόν ὀβελισμό τοῦ παρείσακτου Ἀριστοβούλου τοῦ Πάτρωνος τό πρόβλημα παύει αὐτομάτως νά ὑφίσταται. Ἡ ἀπελευθέρωση τῆς *Δωρίδος* καί τοῦ Ἀπολλοδώρου ἐγινε: ἄρχοντας ἐμὲν Ἑρακλεία - Θεοδώρου, μῆνός Ἡάτου, ... Τό ὄνομα Θεόδωρος δέν εἶναι ἄγνωστο στήν Ἑράκλεια. Στό β' μισό τοῦ 3ου αἰώνα —γύρω στά 232 π.Χ.— κάποιος Θεόδωρος Δαμοξένου Ἑρακλειώτης γίνεται πρόξενος τῶν Ἰστιαίων.⁴⁰ Ὁ γιός του Δαμοξένος Θεοδώρου Ἑρακλειώτας ἀναφέρεται μεταξύ τῶν μαρτύρων τῆς γνωστῆς δικαστικῆς ἀπόφασης Αἰτωλῶν δικαστῶν γιά τήν ἐπίλυση τῶν διαφορῶν Μελιταίων καί Πηρέων.⁴¹ Εἶναι κατά συνέπεια πολύ πιθανό τό ἐνδεχόμενο ὁ ἄρχων —στά 155 π.Χ.— ἐν Ἑρακλεία Θεόδωρος νά εἶναι γιός αὐτοῦ ἀκριβῶς τοῦ Δαμοξένου.

Ἡ ὑπόθεση πού διατυπώσαμε εἶναι ἀσφαλῶς ἐλκυστική. Προσκόπτει, ὡστόσο, στή γενική «Ἀριστοβούλου». Ἄν ὁ Ἀριστόβουλος Πάτρωνος ὑπῆρξε πράγματι, ὅπως βάσιμα, πιστεύω, ὑποθέτουμε, ἕνας ἀπό τούς μάρτυρες τῆς *SGDI*, 1894 ἐπιγραφῆς, θά ἔπρεπε κανονικά τό ὄνομά του νά εἶναι ἀναγραμμένο σέ ὀνομαστική πτώση. Νά ἐπικαλεστοῦμε πάλι κάποιο «χαρακτικό λάθος»; Πρὶν καταφύγει κανεὶς στήν ἔσχατη αὐτή λύση, ὀφείλει νά ἀποκλείσει τήν πιθανότερη ἐνδεχομένως περίπτωση ἐνός ἀναγνωστικοῦ λάθους. Εἶναι, ἀλήθεια, τόσο βέβαιη ὅσο τουλάχιστον ἐμφανίζεται ἡ γενική «Ἀριστοβούλου»; Ἡ ἀπουσία ἄρθρου πάντως στήν ἀκολουθία «Ἀριστοβούλου Πάτρωνος» καθιστᾷ τήν πρώτη γενική ὑποπτη. Καί γιά νά βάλουμε τό πρόβλημα στίς πραγματικῆς του διαστάσεις, πού περιορίζονται τελικά στήν ἀνάγνωση ἐνός γράμματος καί μόνο: τό τελευτάιο γράμμα τοῦ ὀνόματος εἶναι Υ ἢ Σ; Σ' αὐτή τήν ἀποφασιστική γιά τήν ἀποψή μας λεπτομέρεια, ὅπως γενικότερα καί γιά τήν πραγματική ἔκταση τῆς *SGDI*, 1894 ἐπιγραφῆς, μόνο ἕνας ἐπανελέγχος τῆς πέτρας μπορεῖ ἴσως νά δώσει τελεσίδικη ἀπάντηση.

ΥΣΤΕΡΟΓΡΑΦΟ

Ἡ ἐργασία αὐτή ἀνακοινώθηκε, ὡς ἔχει, στό *Colloquium* τοῦ Τομέα Κλασικῶν Σπουδῶν τοῦ Πανεπιστημίου μας πρὶν ἀπό μερικά χρόνια. Φωτογραφίες τῆς ἐπιγραφῆς, πού εἶχε στό μεταξύ τήν καλοσύνη νά μοῦ στείλει ὁ ἐπιμελητής Ἀρχαιοτήτων τῆς Ι' Ἐφορείας Προϊστορικῶν καί Κλασικῶν Ἀρχαιοτήτων Δελφῶν κ. Φώτης Ντάσιος, στόν ὁποῖο ὀφείλω θερμές εὐχα-

40. *SIG³*, 492, 20.

41. *JG IX* 2, 205, 37.

ριστίες, επιβεβαιώνουν τήν ανάγνωση τοῦ Baupack. Πράγματι, τό τελευταῖο γράμμα τοῦ προβληματικοῦ ὀνόματος δέν εἶναι Σ ἀλλά Υ.

Ἡ διαπίστωση αὐτή δέν ἀναιρεῖ βέβαια τήν οὐσία τῆς ὑπόθεσης πού διατυπώσαμε. Καθιστᾶ ὡστόσο τώρα τήν ἀπόδειξή της πῶς δύσκολη ἔως ἀνεφικτή, καθώς ἡ λύση τοῦ προβλήματος δέν εἶναι ἐνδεχομένως ἀσχετη μέ τήν ἀνεξήγητη διακοπή τῆς *SGDI*, 1894 ἐπιγραφῆς.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Ἄπ. Κοντογιάννης

RÉSUMÉ

LA FORMULE DE DATATION DE L'INSCRIPTION *SGDI*, 1895

1. En été de 155 av. J.-C., un certain Héracléote affranchit à Delphes —avec le consentement de ses enfants— deux esclaves. L'acte d'affranchissement, qui a la forme ordinaire d'une acte de vente à Apollon Pythien, a été conservé par l'inscription *SGDI*, 1895.

2. L'acte est précédé d'une formule de datation, qui contient la mention parallèle des archontes et des mois correspondants d'Héraclée et de Delphes. Elle a été transcrite ainsi: Ἄρχοντος ἐμὲ μὲν Ἡρακλεία Ἀριστοβούλου Πάτρωνος Θεοδώρου μηνὸς Ἡάτου, ἐν Δελφο(ῶ)ς δε[ξ] ἄρχοντος / Ἡρῶνος τοῦ Πλείστωνος μηνὸς Ἰλαίου, ...

3. La suite Ἀριστοβούλου Πάτρωνος Θεοδώρου, après le sûr singulier ἄρχοντος, est problématique. J. Baunack, en croyant qu'il s'agit d'un seul personnage (Ἀριστόβουλος, fils de Πάτρων, petit-fils de Θεόδωρος), annotait: «Die Bestimmung eines Mannes durch 2 Vorfahren ist in Delphi nicht üblich, anders in Ἡράκλεια ἢ ἐν Τραχίνι». Cependant, c'est l'omission des articles qui fait problème tant à Delphes ainsi qu'à Héraclée et partout. G. Daux, au contraire, en entendant qu'il s'agit de trois personnages différents, a voulu résoudre la question par l'utilisation des virgules (Ἀριστοβούλου, Πάτρωνος, Θεοδώρου). Mais cet interprétation heurte contre ἄρχοντος et, surtout, implique l'existence de trois archontes éponymes à Héraclée, ce qui consiste une hypothèse contestable et en tout cas inconfirmée.

4. Comme nous sommes dans une impasse, la solution doit être recherchée ailleurs. Il y a, en effet, un autre repli du problème, auquel on n'a pas fait attention: L'inscription *SGDI*, 1895 est gravée au-dessous d'un autre acte d'affranchissement, quatre mois antérieur, *SGDI*, 1894. Cet acte a resté incomplet à ses deux lignes dernières, contenant les noms des témoins. C'est, donc, fort probable que les deux de trois noms problématiques de *SGDI*, 1895, 1. 1, appartiennent en réalité à la ligne dernière de *SGDI*, 1894. Je crois, ainsi, que Ἀριστόβουλος Πάτρωνος doit être un des témoins Delphiens de l'acte *SGDI*, 1894.

5. Une telle hypothèse serait certainement très hasardeuse, si cet Ἀριστόβουλος Πάτρωνος n'avait pas été une personnalité delphienne très connue au milieu du IIe s. av. J.-C.: rejeton d'une célèbre famille dont la

présence est facile à rechercher du milieu du IVe siècle jusqu' environ à la naissance de J.- C. Plusieurs membres de sa famille ont été à plusieurs reprises conseillers, autant qu'archontes éponymes de Delphes, étant mentionnés souvent dans les actes d'affranchissement delphiens comme vendeurs, garants et surtout témoins, pendant les deux siècles derniers av. J.- C.

Ἀριστόβουλος Πάτρωνος a été conseiller pour le Ier semestre sous l'archontat de Héryys, fils de Pleiston, étant ainsi notoirement contemporaine des inscriptions *SGDI*, 1894 et 1895. Quelques ans plus tard, il a été de nouveau conseiller sous l'archontat de Thrasyklès, fils de Praxias. Il est aussi mentionné souvent comme témoin et deux fois, du moins, comme garant dans les actes d'affranchissement de Delphes au milieu du IIe s. av. J.- C.

6. Pour rendre «τά τῶν Δελφῶν τοῖς Δελφοῖς» nous proposons conséquemment l'élimination de son nom et de son patronyme de la l. 1 de *SGDI*, 1895, en croyant que leur insertion là n'est pas certainement sans rapport avec l'interruption inexplicable de *SGDI*, 1894.

Α. Κοντογιάννης, SGDI 1895 (λεπτομέρεια).